

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

**SA EXAM
PAPERS**
SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA BOBEDI (P2)

DIBATSELA 2023

MEPUTSO: 70

NAKO: Diiri tše 2½

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 20.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

Badišiša ditaelo ka šedi pele o thoma go araba dipotšišo.

1. O se ke wa leka go bala lephephe ka moka. Lebelela diteng letlakaleng le le latelago gomme o laetše dinomoro tša dipotšišo tša dingwalo tšeo o di badilego. Ka morago ga moo, bala dipotšišo gomme o kgethe tšeo o nyakago go di araba.

2. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO TŠE NNE:

KAROLO YA A: Padi (35)

KAROLO YA B: Papadi/Terama (35)

KAROLO YA C: Kanegelokopana (35)

KAROLO YA D: Theto (35)

3. Araba dipotšišo TŠE PEDI go tšwa dikarolong TŠE PEDI ka mokgwa wo o latelago:

KAROLO YA A: PADI
Araba potšišo ya padi yeo o ithutilego.

KAROLO YA B: PAPADI/TERAMA
Araba potšišo ya papadi/terama yeo o ithutilego.

KAROLO YA C: KANEGELOKOPANA
Araba dipotšišo ka moka tša dikanelokopana.

KAROLO YA D: THETO
Araba dipotšišo ka moka tša theto.

Šomiša lenaneotekolo.

4. Latela ditaelo ka šedi go KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE.
5. Nomora dikarabo tša gago gabotse go swana le ka fao di nomorilwego ka gona ka gare ga lephephe la dipotšišo.
6. Thoma KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE letlakaleng LE LEFSA.
7. Kakanyo mabapi le taolo ya nako:

Šomiša tekano ya metsotso ye e ka bago ye 75 KAROLONG YE NNGWE le YE NNGWE.
8. Ngwala ka bothakga, ka mongwalo wa go balega.

LENANEOTEKOLO

KAROLO YA A: PADI		
Araba potšišo E TEE ka padi yeo o ithutilego.		
NOMORO YA POTŠIŠO	MEPUTSO	NOMORO YA LETLAKALA
1. <i>Kgati ya moditi</i>	35	5
2. <i>Dilo tšela ke batho</i>	35	8
KAROLO YA B: PAPADI/TERAMA		
Araba potšišo E TEE ka papadi/terama yeo o ithutilego.		
3. <i>Di šitile Phaahla</i>	35	10
4. <i>Ga le batswadi ba selo</i>	35	12
KAROLO YA C: KANEGELOKOPANA		
Araba dipotšišo KA MOKA tša dikanegelokopana.		
5.1 'Moputso wa molwelannete'	18	15
LE		
5.2 'Nka itoma sejabana'	17	16
KAROLO YA D: THETO		
Araba dipotšišo KA MOKA tša theto.		
6.1 'Ngwato'	18	18
LE		
6.2 'Afrika, Nagasello'	17	20

LENANEOTEKOLO

Dira leswao (✓) go kgonthišiša ge e ba o arabile dipotšišo tša maleba.

KAROLO	NOMORO YA POTŠIŠO	PALO YA DIPOTŠIŠO TŠEO DI ARABJAGO	LESWAO (✓)
A: PADI	1.1 + 1.2 GOBA 2.1 + 2.2	1	
B: PAPADI/TERAMA	3.1 + 3.2 GOBA 4.1 + 4.2	1	
C: KANEGELOKOPANA	5.1 LE 5.2	1	
D: THETO	6.1 LE 6.2	1	

HLOKOMELA: Kgonthišiša gore o arabile dipotšišo go tšwa dikarolong TŠE PEDI fela.

KAROLO YA A: PADI**POTŠIŠO YA 1: KGATI YA MODITI – OK Matsepe**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o kgone go araba dipotšišo.

1.1 SETSOPOLWA SA A

Re šetše re kwele gore Kgoši Ntweleng o be a godile a bile a godišitše, a nyaletšwe a nyadišitše. Morwarragwe, e lego Ntshwarele, le yena o be a na le tlhorela ya masogana le mašoboro, motho ge a re ke tšwa mošate a rereša ka gore wa mošate o tiišwa ke bona bao ba tlogo gore ge ba re: 'Homola mošaa,' wa tseba gore go kgalemile makgoalane ao ge o ka nyatša la bona yeno e tlogo go jewa wena o tlemilwe senkolonkotana o beilwe letšatšing gore ge le go tshuma le go tološa, mphufutšo woo o tšwago o tšwe le merebanyana yeo kua kgorong ya geno o ba paletšego ka gona go e tshepha; gomme ge mošate o re morula o a hlaba o be o tseba gore ga se metlae.	5 10
Go ile go ba ka mokgwa woo letšatši le lengwe mohumagadi a kgopela go ya gagabo go ya go ba hlola, kgoši a dumela gwa hloka molato. Pele ga ge go feta a fetšago pelo go ile gwa fihla le le rego, Thobela le yona e nyarele eupša yona ya palelwa ka ge go ile gwa fihla maduma a Thaga le Lesagabola.	15
Mmaditsela wa bona o ile go hlallelwa kgoro a re: 'Dikgoši tša ka re tlile go lena ka dillo, re lla ka lebaka la go fepa dišwana.'	
	[Letl. 6]

- 1.1.1 Efa tswalano ya Kgoši Ntweleng le Ntshwarele. (1)
- 1.1.2 Akaretša temana ya 2 ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.3 Efa molwantšhi wa padi ye. Fahlela ka ntlha E TEE. (2)
- 1.1.4 Ka dintlha TŠE PEDI efa seo se hlotšego thulano mo pading ye. (2)
- 1.1.5 Tšweletša dintlha TŠE THARO go tiišetša gore tikologo ya setsopolwa se ke ya segologolo. (3)
- 1.1.6 Bontšha tema yeo e kgathwago ke moanegi setsopolweng se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.7 Ahlaahla ka moo mongwadi a tšweleditšego sehloa sa padi ye ka gona. (1)
- 1.1.8 Go ya ka moo o badilego setsopolwa se, laetša ponelopele ya gago mabapi le sona. (1)

- 1.1.9 Mongwadi o reela baanegwa maina go ya ka ditiro tša bona. Kgonthišiša taba ye o lebeletše:
- (a) Nkgotlelele (1)
- (b) Sefatamollo (1)
- 1.1.10 Thuto ya padi ye ke efe? Fahlela karabo ya gago. (2)

LE1.2 **SETSOPOLWA SA B**

Sefatamollo o ile go bona a sa kgone go fenywa nnete ya monnamogolo yoo a ipherehla ka go itshela ka pherefere ka mahlong a be a šala a kgamakgametša a re:

'O ntheetše gabotsebotse, monna, gore ga ka tla go hlwela taba e tee mosegare ka moka. Ge o bona o sa nyake go tšea mošemanyana yo le go sepela le yena gonabjale, gona tšea le yena morwedi yo wa gago ke se hlwe ke ba bona mo kgorong ya ka. Ebile ga ke nyake phetolo godimo ga mantšu ao, phetolo ya ntshe ke gore o sepele nabo gonabjale!' 5

'Go fetola ke tla gapeletšega go fetola, sebatkgomo, le ge fela ke ekwa gore ke tla be ke itshenyetša sebaka ka lefeela. Morwedi wa ka yena nka sepela le yena le ge ke sa tsebe gore ka lebaka la eng ka gore nnete gona tlou ga e robje ke dinaka tša yona, seo nka se se tšee go ke ngwana yokhwi ka ge nnete gona kgomo e sa latšwe namane ye e sego ya yona. Le ge go le bjalo ke sa nyaka tlhathollo ya gore morwedi'ake o tshwentše ka eng goba o tshwenya ka eng.' 15

Sebakeng sa go hwetša phetolo o ile a tlogelwa gona fao kgorong, ...

[Letl. 59]

- 1.2.1 Setsopolwa se se tšweletša thulanontle. Tiiša karabo ya gago. (1)
- 1.2.2 Ka dintlha TŠE PEDI hlaloša gore Sefatamollo ke motho wa mohuta mang go ya ka temana ya 2. Fahlela karabo ya gago. (4)
- 1.2.3 Hlaloša tirišo ya seka se se thaletšwego go laetša maikutlo a Sefatamollo ao a tšwelelago lefokong la 1, temaneng ya 1. (1)
- 1.2.4 Laetša bokamorago bja setsopolwa se. (1)
- 1.2.5 Ka dintlha TŠE PEDI laetša mohola wa poledišano go tšwa setsopolweng se. (2)
- 1.2.6 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša ponelopele ya gago mabapi le thulano ya Sefatamollo le Mahlatsemang. (2)

- 1.2.7 Efa mohlohleletši wa padi ye. (1)
- 1.2.8 Hlaloša moya wo o fokago setsopolweng se. Fahlela karabo ya gago. (2)
- 1.2.9 Go ya ka fao o ithutilego padi ye ka gona, na mongwadi o atlegile go tlemolla lehuto? (1)
- 1.2.10 Laetša ka dintlha TŠE PEDI ka fao leina la puku ye le nyalelanago le diteng tša yona. (2)
- [35]**

POTŠIŠO YA 2: DILO TŠELA KE BATHO – MC Mphahlele

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o kgone go araba dipotšišo.

2.1 SETSOPOLWA SA C

Mukhabudi o itše go swara ngwaga wa go šupa a thoma tsela ya go ya sekolong. Go se gwa ya kae, barutiši ba lemoga gore mošemane yoo ke 'sethunya'. Go be go se thuto yeo o ka rego e tla mo palela. Dipalo o be a di kgona, Thutabodumedi a e rata mola ka Dipolelo a tšea sefoka. Barutiši ge ba gahlana le setšene Makhado ba be ba mo anegela ka mošemane wa gagwe ba re ge a ka mo hlokomela, a mo romela dikolong tša go tšea gabotse, a ka mo tšwela mohola, mohlomongwe ya ba ngaka goba agente.	5
Taba yeo e be e tsikinya Mashudu eupša a sa tsebe gore a ka dira eng ka mošemane yoo, a mo romela kae, gona neng. Mo ditlhahlobong tša gare ga ngwaga Mukhabudi o ile a ithoma pele, a tšea maemo a pele. Batho ba ile ba šala ba maketše. Rakgadi wa gagwe o ile ge a ekwa tšeo a re ka kgang mošemane o be a 'kopiša'. O be a sa kgole gore Mukhabudi a ka phala bana ka moka ka mo phaphošeng ya bona. Bothata bja mosadi yo e be e le go se tsebe lešoko la bosadi. Le ge e le yo mošoro ka tlhago mohlomongwe mola a ye madibeng go swana le basadi ba bangwe, o be a ka ba le mogaunyana ...	10 15

[Letl. 12–13]

- 2.1.1 Efa tswalano ya Mukhabudi le Setšene Makhado. (1)
- 2.1.2 Hlaloša o be o fahlele semelo sa:
- (a) Mukhabudi (2)
- (b) Mmaphefo (2)
- 2.1.3 Laetša bokamorago bja setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 2.1.4 Tšweletša dintlha TŠE NNE go tiišetša gore tikologo ya setsopolwa se ke ya sebjalebja. (4)
- 2.1.5 Bontšha tema yeo e kgathwago ke moanegi setsopolweng se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 2.1.6 Ka ntlha E TEE efa seo se hlotšego thulano mo pading ye. (1)
- 2.1.7 Ahlaahla ka moo mongwadi a tšweleditšego sehloa sa padi ye ka gona. (1)
- 2.1.8 Laetša kgegeophetogi ya padi ye. (1)
- 2.1.9 Thuto ya padi ye ke efe? Fahlela karabo ya gago. (2)

2.2 **SETSOPOLWA SA D**

Bašemane ke bathwana ba go tshwenya, ba go fela ba ngapana. Basi le Mukhabudi ba be ba le bjalo. Go kgakala gore Basi ke yena a bego a rumolana. Ruri le ge ba re motho o na le dintwa goba ke ntwadumela, Mukhabudi o be a ka se leke go lwantšha Basi ka mo gabo. Dikwero, mekodutlo le dikgegeo morwa Makhado o be a phela ka tšona ... Matšatši ga 5
a hlabe ka go swana. E rile ka tšatši le lengwe e le Labohlano mantšiboa Basi a roga Mukhabudi ka mahlapa a go šiiša. Le ge ba fetana ka ngwaga, ka leemo ba be ba lekana. Mukhabudi o be a loile, e le ntsho mašitadišepe mola Basi e le motekatekana.

Mukhabudi o ile a ipha motho wa gagwe. Bobedi ba ile ba foša matswele ka 10
metswako ya ona, ba ragana ka meletse bjalo ka ditonki. Mafelelong ba ile ba swarana, ba katana ka maatla. Ntshwanyana e ile ya lahla tšhwaanyana ka lefase, ya mo dula godimo. Basi o ile a nelwa ke pula ya sefako sa matswele a a tšwago go Mukhabudi. Sebakeng sa go namola, bašemane ba be ba ipshina ka go boga mosako wa mahala. Basi o ile a inamolela ka go swara 15
motho wa gagwe ka fase a pinyeletša.

[Letl. 20]

- 2.2.1 Setsopolwa se se tšweletša thulanontle. Tiiša ka go ntšha dintlha TŠE PEDI. (2)
- 2.2.2 Akaretša temana ya 2 ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 2.2.3 Efa molwantšhi wa padi ye. Fahlela ka ntlha E TEE. (2)
- 2.2.4 Laetša gore setsopolwa se se tšweletša legato lefe la thulaganyo. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (3)
- 2.2.5 Hlaloša gore seka se se thaletšwego se hlaloša maikutlo a muhuta mang a Mukhabudi. (1)
- 2.2.6 Hlaloša moya wo o fokago go tšwa temaneng ya 2. Fahlela karabo ya gago. (2)
- 2.2.7 Efa mohlohleletši wa padi ye. (1)
- 2.2.8 Ka ntlha E TEE tšweletša ponelopele ya gago mabapi le thulano ya Basi le Mukhabudi. (1)
- 2.2.9 Laetša ka dintlha TŠE PEDI ka fao leina la puku ye le nyalelanago le diteng tša yona. (2)

[35]**PALOMOKA YA KAROLO YA A: 35**

KAROLO YA B: PAPADI/TERAMA**POTŠIŠO YA 3: DI ŠITILE PHAAHLA – SN Tseke**

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o kgone go araba dipotšišo.

3.1 SETSOPOLWA SA E

LEHLANYE:	Ge nka be ke tseba moo rragoTlhakolane a lego ntshe, ke be ke tla ya go mo kgopela gore a mphelesetše lebitleng la badimo ba gabo. Bothata ke gore nka se botšiše mmagwe, ka gore o tla re ke a mo kodutla ka ge Tlhakolane ke tseba e le hlaba mo lapeng la ka. Tšhelete ga a sa kgopela o fo tšea, dihuswane o di rekišetša boradinama ineng la ka, ga a sa dula le rena ra swara mehlamo ya lehono le maloba. Ruri, mahlale a ja mong ke therešo, ke bakile mahlale ka nyala mmagwe.	5
NAMELE:	<i>(O bona melomo ya Lehlanye e emaema, monwana o šupašupa, gomme o lemoga gore o bolela a nnoši a sa le kgojana. O a mo tamiša gore a tlogele polelo ya gagwe.)</i>	10
LEHLANYE:	<i>(O a phafoga, gomme o dumela a sa lebelele gore o lebiša mang.)</i> Ke rena re rego a rena ke ao.	
NAMELE:	Ke nna Morutiši Namele ke re ke fete ke go begela gore morwago o letše a gorogile le gore re yo kwa ditaba tša bona ge re ilalo kua sekolong.	15
LEHLANYE:	Ke ile le mogopolo monna wa gešo, le go go bona ga ka go bona ge o batamela fa. Ditaba tša bona di reng monna Namele?	20

[Letl. 8–9]

- 3.1.1 Na Lehlanye o tswalane bjang le Tlhakolane. (1)
- 3.1.2 Ka dintlha TŠE PEDI efa mehola ya ditšhupasefala go ya ka setsopolwa se. (2)
- 3.1.3 Polelo ya Lehlanye ya pele e tšweletša Tlhakolane e le motho wa mohuta mang? Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (3)
- 3.1.4 Ke tekolanthago efe ye e tšweletšwago ke polelo ya Lehlanye? (1)
- 3.1.5 Tšweletša mohlohleletši wa papadi ye. Fahlela ka lebaka. (2)
- 3.1.6 Molwantšhwa wa papadi ye ke mang? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 3.1.7 Na o bona setsopolwa se se ka bapalega sefaleng. Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 3.1.8 Hlaloša mohuta wa thulano yeo e tšwelelago setsopolweng se. Tiiša ka lebaka la maleba. (2)
- 3.1.9 Utolla kgegeotiragatšo yeo e tšwelelago papading ye. Fahlela karabo ya gago. (2)

3.2 **SETSOPOLWA SA F**

NAMELE:	Monna thaka, gape moyamahlong a tau ga a akge matsogo. Bjale rena re ka dira bjang pele re eya kua kopanong ya maloko a komiti ya sekolo lehono?	
THEEPE:	Yeo o e bolelago ke ye kgolo, ga e nyake go potlakelwa. Ya ka kgopolo še: A re yo bonana le Morwadihlare le Mohwiti gonabjale pele nako ya go ya kopanong e fihla.	5
NAMELE:	Re yo ba tsena bjang? Morwadihlare gape ke moketla wa motho. O nyaka go logelwa maano a go loya.	
THEEPE:	Ke na le mabotlalo a magolo a mabedi a bjala bja Sekgowa. Re tla ya re a swere, a ka se a gane ka gore o rata dino kudu.	10
NAMELE:	Nna ke na le R50,00 yeo re ka rekago nama, gomme le yona ra yo mo fa.	
THEEPE:	Ga re mo fe nama, aowa re mo fa bjala pele. Ka ge seswana se re go na le go ntšha sehlare, go ntšha dipogo, ke tla mo ntšhetša tšona, gomme ka mo gela ka morago ga fao gore a tšee mahlo a tšhipa pele a eya kopanong.	15
NAMELE:	O iteile kgomo lenaka. Re sa le gona moo, o swanetše go mo kgopela meetse a go timola bogale bja seno, gomme a re a sa ile go aga, o lahlele thokolwana e tee ya philisi ya seokobatši ka senwelong sa gagwe a sa ile.	20

[Letl. 22]

- 3.2.1 Ala bokamorago bja setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 3.2.2 Polelo ya Namele le Theepe e tšweletša Morwadihlare e le motho wa mohuta mang? Fahlela ka ntlha E TEE. (2)
- 3.2.3 Bontšha mothalonako go tšwa polelong ya Theepe ya 1. (1)
- 3.2.4 Hlaloša legato la thulaganyo le le tšweletšwago ke setsopolwa se o be o fahlele karabo ya gago. (2)
- 3.2.5 Hlaloša gore tikologo ya setsopolwa se ke ya mohuta mang. Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE THARO. (4)
- 3.2.6 Ka dintlha TŠE THARO bontšha mohola wa poledišano ya setsopolwa se. (3)
- 3.2.7 Tšweletša kgegeophetogi tiragatšong ye. (1)
- 3.2.8 Utolla molaetša wa papadi ye o be o fahlele karabo ya gago ka ntlha E TEE. (2)

[35]

POTŠIŠO YA 4: GA LE BATSWADI BA SELO – Phillip Mothupi

Bala ditsopolwa tše ka šedi gore o kgone go araba dipotšišo.

4.1 SETSOPOLWA SA G

SETONGWANE:	<i>(O tsena ka phapošeng o hwetša Nkareng a ile le boroko a bile a gona. O bolela a nnoši)</i> Hee batho, ke gore mosadi yo o tloga a bo robotše bjalo ka bja bošego eye! Le go fiša mo o ka re ga a go kwe ka ge a bile a tsene ka gare ga dikobo. <i>(O šikinya hlogo)</i> A ke mo tsoše gore re bolele. Nkareng! Nkareng! Tsoga re bolele!	5
NKARENG:	<i>(O a phakgama)</i> O ntsošetšang wena Setongwane? A o lebetše gore mankgapela ke ya mošomong? <i>(O a edimola)</i>	
SETONGWANE:	Tsoga ke nyaka go bolela nago.	10
NKARENG:	O nyaka go boelang le nna?	
SETONGWANE:	Ke na le taba ye ke nyakago gore re bolele ka yona.	
NKARENG:	Ke ya mohuta mang yona yeo?	
SETONGWANE:	E mabapi le yo Pulane.	
NKARENG:	<i>(O a kgathola)</i> Ke gore ga go na letšatši le le ka hlabago la be la dikela o se wa bolela ka ngwana yo wa ka?	15
SETONGWANE:	<i>(O a ithapeletša)</i> Aowa hle, mogatšake, a re tlogele ditshela re boledišane bjalo ka monna le mosadi.	
NKARENG:	Ke go theeditše, bolela nna ke nyaka go robala.	
SETONGWANE:	Mogatšake, ke be ke na le kgopolo ya gore Pulane a ye komeng ka gore e a wela ngwaga wo.	20
NKARENG:	<i>(O šošobantšha sefahlego)</i> A ge o re re tlo bolela o ra ge o tlo bolela tšona tše?	
SETONGWANE:	Ee mogatšake, a ke re o godile ge a le bjalo.	

[Letl. 35–36]

- 4.1.1 Na Pulane o tswalana bjang le Setongwane. (1)
- 4.1.2 Ka dintlha TŠE PEDI efa mehola ya ditšhupasefala go ya ka setsopolwa se. (2)
- 4.1.3 Polelo ya Nkareng ya pele e mo tšweletša e le motho wa mohuta mang? Fahlela ka ntlha E TEE. (2)
- 4.1.4 Molwantšhwa wa tiragatšo ye ke mang? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 4.1.5 Hlaloša mohuta wa thulano ye e tšwelelago setsopolweng se. Fahlela ka ntlha E TEE. (2)
- 4.1.6 Na o bona setsopolwa se se ka bapalega sefaleng? Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)

- 4.1.7 Ke tekolanthago efe ye e tšweletšwago ke polelo ya Setongwane ya 6? (1)
- 4.1.8 Utolla kgegeotiragatšo ye e tšwelelago papading ye. (1)
- 4.1.9 Ke moya wa mohuta mang o fokago setsopolweng se. Fahlela ka ntlha E TEE. (2)
- 4.1.10 Ahlaahla thuto ye e tšweletšwago ke papadi ye. Fahlela ka lebaka. (2)

LE**4.2 SETSOPOLWA SA H**

PULANE:	Ke gore ke madimabe a mohuta mang a ke nago nao? Ka mo tate o a ntlhakiša o mpotša le gore ke ye komeng. Mma le yena o ka re ga se mmagongwana yo go thwego o swara thipa ka bogaleng. O a bona gore tate o re bintšha ka leoto le tee, eupša ga a itšhikinye. (O <i>hlwepenyama</i> mamina) Nke o bone gore go dirileng? Phafana šo o nkamogile bokgarebe bja ka ka go nkata. A ke tlo bona ke dirileng gona mo? Ke swanetše go kitimela maphodiseng ke yo mo swariša. (O <i>Ila kudu gomme go tsena Setongwana</i>)	5 10
SETONGWANA:	Ao Pulane, bjale o llang? A o sa llišwa ke go tšhaba go ya komeng? (<i>Pulane ga a fetole o no tšwela pele o a Ila</i>) Ke re mpotše gore na o llang pele nka selekega?	
PULANE:	Ke Phafana, Tate.	
SETONGWANA:	Ke Phafana ge a dirang bjale? A gona ka gore o dutše o nnoši, a Phafana o go kae gonabjale?	15
PULANE:	O sepetše morago ga go ... (<i>O Ila godimo</i>)	
SETONGWANA:	Tlogela go ntlhodia, o phumole megokgo ye gomme o mpotše gabotse gore na o re Phafana o hloma bjang? (<i>O Ila go phumola meokgo eupša e no tšwa</i>) Phafane o nkatile, Tate.	20
SETONGWANA:	(<i>Ka bogale</i>) Phafana o go dirileng?	
PULANE:	Phafana o tlile mo a re o a go nyaka.	

[Letl. 49–50]

- 4.2.1 Ka dintlha TŠE PEDI laetša mohola wa ditšhupasefala polelong ya Pulane ya 3 le ya Setongwana ya 4. (2)
- 4.2.2 Ala bokamorago bja setsopolwa se ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 4.2.3 Hlaloša semelo sa Setongwana go ya ka setsopolwa se. Fahlela karabo ya gago. (2)
- 4.2.4 Hlaloša gore polelo ye 'maphodiseng' e tšweletša tikologo ya mohuta mang go tšwa polelong ya Pulane ya 1. (1)

- 4.2.5 Polelonoši ya Pulane e re utollela moya wa mohuta mang. Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 4.2.6 Tšweletša legato la thulaganyo le le utollwago ke setsopolwa se o be o fahlele karabo ya gago. (2)
- 4.2.7 Ka dintlha TŠE THARO bontšha mohola wa poledišano ya setsopolwa se. (3)
- 4.2.8 Ka ntlha E TEE tšweletša kgegeophetogi papading ye. (1)
- 4.2.9 Utolla morero wa papadi ye. Fahlela ka ntlha TŠE PEDI. (2)

[35]**PALOMOKA YA KAROLO YA B: 35**

KAROLO YA C: KANEGELOKOPANA

Mo karolong ye, dipotšišo di tla botšišwa go tšwa go dikanegelokopana tše:

- 'Moputso wa Molwelannete' – JRL Rafapa
- 'Nka Itoma Sejabana' – MJ Tauatsoala

POTŠIŠO YA 5: KHUPAMARAMA – Mamphoku Mamabolo

ELA HLOKO: Araba dipotšišo ka moka tša dikanegelokopana, e lego POTŠIŠO ya 5.1 le ya 5.2.

5.1 'MOPUTSO WA MOLWELANNETE' – JRL Rafapa**SETSOPOLWA SA I**

'Wena Moruti Maremane, o re mono Mahwelereng batho ba kile ba šaetšwa ke ditsweya ka mokgwa wo mokaaka?'

'O sa bolela? Nna ge ke sa le lekgwahla, ke ile ka re Sontageng se sengwe ge ke goma go sepediša kereke gona ka mo moagong wo, ka humana ba pšhatlile ngwakwana wa ka ba rwele diphahlo ka moka morago ga ge ba ikapeetše nama le bogobe moo setofong sa ka ba jele ebile ba ntsholetše gore ke šale ke lla ke eja. Ka humana ba tšere dilo ka moka ka ngwakong, re bala le digaretene le dikloupu tša mabone, ba tlogetše fela poleiti ya ka ya nama le bogobe.'

'Gona mo Mahwelereng? Batho ba kile ba hlaka ka tsela ye?' Re be re bolela sammaletse re tomotše mahlo. 'Ee, fela ke kgajana, pele mmušo wo mofsa o ka buša.'

Tšhabarebone ge a fiha mo Mahwelereng mengwageng yeo, o be a šutišitšwe go tšwa *Brixton Murder & Robbery Squad*. Moetapele wa gagwe, moo a bego a etšwa gona, wa go bitšwa Labuschagne, e be e le monna wa bogale wa go ikgafela go fediša bohlakodi. Wa go tšhaba molao kudukudu. Ba go šoma ka fase ga moetapele yoo ka moka ba be ba beile tlhabanelo ya setšhaba pele, gomme ge ba se ba swara mosenyi yo ba lego mohlaleng wa gagwe le go ja ba sa je.

[Letl. 27–28]

- 5.1.1 Ditiragalo tša setsopolwa se di diragala kae? (1)
- 5.1.2 Laetša ka fao Tšhabarebone a tswalanago le Labuschagne ka gona. (1)
- 5.1.3 Ka dintlha TŠE THARO laetša ka moo mongwadi wa kanegelokopana ye a atlegilego ka gona go tšweletša matseno. (3)
- 5.1.4 Leina la kanegelokopana le sepelelana le diteng. Laetša ka fao mongwadi a etšego hloko ntlha ye. (2)

- 5.1.5 Hlaloša semelo sa Labuschagne go ya ka mo mongwadi a re aletšego sona setsopolweng se. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (3)
- 5.1.6 Ahlaahla sehloa sa kanegelokopana ye ka dintlha TŠE THARO. (3)
- 5.1.7 Re alele ponelopele ya gago mabapi le bokamoso bja Tšhabarebone. (1)
- 5.1.8 Ka dintlha TŠE PEDI bontšha mehola ya poledišano setsopolweng se. (2)
- 5.1.9 E ka ba mongwadi o atlegile go tšweletša mafetšo a kanegelokopana ye. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI. (2)

LE5.2 **'NKA ITOMA SEJABANA' – MJ Tauatsoala****SETSOPOLWA SA J**

Tšatšing la mathomo Morweši, e lego mosadi wa Masoga, o ile a tamiša Mmantwa ka lethabo bjalo ka mehleng. Gape a hwetša motho a sentše sefahlego. Morweši a no e tšea gore mohlomongwe Mmantwa ga se a mo kwa. Kganthe moswinini o be o mo kwele, o no rata go ikhomolela. E tla se re tšatši leo le latelago a gahlana le Mmantwa mmileng, a mo tamiša. 5

Sebakeng sa gore Mmantwa bjalo ka mehleng a amogele madume, a mo gerula ka ntaka ya leihlokhubedu ya be o a iphetela. Go tloga lona tšatsing leo Morweši o ile a lemoga gore bothata bo gona, le ge fela yena a sa bo tsebe goba go bo lemoga. Morweši ga se tša ka tša mo tshwenya. O be a ipoditše gore o tla thoma go lemoga mesepele le dipolelo. 10

Kgotlelelo bjalo ka matšatši a mangwe, o be a re ge a gahlana le Mmantwa a mo tamiše. E tla se re tšatšing le lengwe ge a boa sekolong a gahlana le Mmantwa. Yoo Mmantwa o be a tšwelela lebenkeleng a etšwa go reka direkarekane. Bjalo ka mehleng Kgotlelelo o itše ge a gahlana le Mmantwa, a napa a mo tamiša. Gape lesogana leo le dio tlabja ke go bona Mmantwa a le feta nke ga a le tsebe. Ka gona go se tsebe lesogana le ile la goelela Mmantwa ka boikokobetšo le go rata go mo tamiša. 15

[Letl. 181]

- 5.2.1 Kgetha dimelo KHOLOMONG YA B o di nyalantšhe le baanegwa ba tšona go KHOLOMO YA A. Ngwala fela tlhaka ya karabo ye e nepagetšego.

KHOLOMO YA A	KHOLOMO YA B
(a) Kgotlelelo	A Mosadi wa mona/lehufa
(b) Mmantwa	B Mosadi wa lerato le kagišo
(c) Morweši	C Lesogana la mabjoko
	D Mosadi wa serutegi

(3 x 1) (3)

- 5.2.2 Hlaloša gore kanegelokopana ye ke ya mohuta ofe? Fahlela ka ntlha E TEE. (2)
- 5.2.3 Hlaloša ka moo hlogo ya kanegelokopana ye e nyalelanago le diteng tša yona. (2)
- 5.2.4 Molwantšhi wa kanegelokopana ye ke mang? Fahlela. (2)
- 5.2.5 Laetša ka fao mongwadi a atlegilego ka gona go reela maina a baanegwa ba go ya ka ditiro tša bona.
- (a) Kgotlelelo (1)
- (b) Mmantwa (1)
- 5.2.6 Hlaloša ponelopele ya gago mabapi le Mmantwa le lapa la Masoga go ya ka setsopolwa se. (1)
- 5.2.7 Kanegelokopana ye e re ruta eng bophelong? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 5.2.8 Na mongwadi o atlegile go ruma kanegelokopana ye. Fahlela ka dintlha TŠE THARO. (3)

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 35

KAROLO YA D: THETO

Mo karolong ye, dipotšiso di tla botšišwa go tšwa go direto tše:

- 'Ngwato' – RM Mogashoa
- 'Afrika, Nagasello' – P Mamogoba

ELA HLOKO: Araba dipotšišo ka moka tša direto, e lego POTŠIŠO ya 6.1 le ya 6.2.

POTŠIŠO YA 6: DIRETO TŠA SESOTHO SA LEBOA – Prof. DM Kgobe

6.1 Bala sereto sa ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

NGWATO – RM Mogashoa

- 1 Kgomo e a tsha.
- 2 E gangwa ke mang?
- 3 E gangwa ke nna papadima ye naka lehubedu,
- 4 Ke marumo a mašweu tekema.

- 5 Ke pula ya marotholodi a magolo,
- 6 Ke leru la Mmamohlake ba rego,
- 7 La duma le se na pula le re bakela difako,
- 8 Ke tladi e ile ya tia ye naka lethata,
- 9 Ke ye naka leboeledi a dithaga.

- 10 Ke ile ka duma boroko ka robala,
- 11 Bjang ya ba legogwa ka ala,
- 12 Mokgop'a noga ya ba kobo ka apara,
- 13 Diloru ka lora mašula ka šulelwa.

- 14 Kgomo ye botse e tšwele mošate ka hunolla Nakebjana,
- 15 Hunela thari ya bomonna ngwana wa bolekitikiti la mawele le Mathamaga,
- 16 Gobane ka ntle Matuba le Mangana ba go emetše.
- 17 Ba tsoma le le tšwago go wa gago molomo.

- 18 Re batho ba bomatsikinyane a borwa re tsikintše ra gomela,
- 19 NgwanaboMpelegeng ka kobo Marota,
- 20 Mpelegeng ke ngwanaboMoraswi Mankgapole.
- 21 Ke re kgoši gata ka madi setšhabeng,
- 22 Gae ra hwetša pitša di palela baapei,
- 23 Bana ra hwetša ba palela bagoketši.
- 24 Mola badiši ba palelwa ke go tlema mamane,
- 25 Mola marole ka ntle a ipshina ka go anyeletša dithojana.
- 26 Ke re kgoši gata gabotse o bone mokutwana o a wa.
- 27 O ušwa ke ona mathebo ntlong.
- 28 Ke ra ona a bongwanaboMpelegeng ka kobo Maroba.
- 29 Ke re Mpelegeng ka borwa o tšo tšhaba go šoma.
- 30 O re ka kgwedi ba mo lefa malabulabu a dikobo,

31	Kgane ga a re botše nnete,
32	NgwanaboMpelegeng ka borwa o tšo tšhaba go boka
33	Mokgekolo'a Leburu dintši,
34	A re gae nka dira dibetla ka ipetlela,
35	Ke tloge ke kwele rragotate,
36	Ke ra yena Phogole ka nama a re:
37	Mokgekolo'a Leburu ke sera ga a kgwathiwe,
38	Wa mo kgwatha o tlo bololla koma tša borrawenomogolo
39	Mola badimong ba iketše le sepipimpi thopakgororo.

[Letl. 45–46]

- 6.1.1 Sereto se ke thetotumišo ya segologolo. Thekga karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 6.1.2 Hlaloša tshwantšhokgopolo yeo e tšweletšwago ke tšhomišo ya 'Ke marumo' mothalothetong wa 4. (1)
- 6.1.3 Efa mehuta YE MEBEDI ya poeletšo temanathetong ya 2. Tiišetša karabo ya gago ka mehlala ya maleba. (4)
- 6.1.4 Ngwala sebopego sa ka ntle sa sereto se ka dintlha TŠE THARO o lebeletše methalotheto le ditemanatheto. (3)
- 6.1.5 Hlaloša kgopolo yeo sereti se e tšweletšago ka methalotheto ya 13 le 17. (2)
- 6.1.6 Akanya maikutlo a sereti temanathetong ya 2. Fahlela. (2)
- 6.1.7 Bontšha seo moreti a ratago go se tšweletša ka kgetho le tirišo ya mantšu a: (a) badiši le (b) marole go methalotheto ya 24 le 25. (2)
- 6.1.8 Laetša thekniki yeo e tšweletšwago ke mothalotheto wa 38 le wa 39, o be o fe le mohola wa yona. (2)

LE

6.2 Bala sereto sa ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

AFRIKA, NAGASELLO – P Mamogoba

- 1 Afrik'a molokotsa nagagadi lepe sa badimo,
 2 Se wa atleng tša Rabadimo maakalale kukamadišhaba,
 3 Se wa ka hlakore se remarema meetsemagolo maphasalale
 4 Madiba a kgaoga a kgapetša naga di le kgole:
 5 Mošokga wa Meditera fula la apeša Europa,
 6 Magale 'a rema Atlantiki photo la phothomela Amerika,
 7 Intia gwa gweremana seoka gwa na pul'a marotholodi a magolo,
 8 Gar'a madiamatala gwa rakalala mpho 'a badimo Afrika.
- 9 Afrika nagamašotošoto, o le ramalwetši bohloko o kwa kae?
 10 Namane bohloko go baba kae, o lla sa mogolodi nong ya
 mahlomola?
- 11 O gatilwe ke maswena dira matlakagothopa,
 12 Mabala o tšerwe o tsenetšwe ke phehli o fatolotšwa mala,
 13 O pherekantšwe kgopolo bana beng-šako ba bolawa ke tlala,
 14 Afrika boa, kgola meriti bana ba dule ka boiketlo.

[Letl. 34]

- 6.2.1 Sereto se ke sonete. Tiiša kgonthe ya taba ka lebaka la go kwagala. (1)
- 6.2.2 Hlaloša sekai seo se tšweletšwago ke tšhomišo ya dibokantšu tše go tšwa seretong sa ka godimo.
- (a) Kukamadišhaba (1)
- (b) Meetsemagolo (1)
- (c) Madiamatala (1)
- 6.2.3 Akaretša temanatheto ya 1 ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 6.2.4 Hlaloša morumokwano wo o hwetšwago mothalothetong wa 2 le 3. (1)
- 6.2.5 Hlaloša thekniki yeo e dirišitšwego mothalothetong wa 9 le wa 10. (2)
- 6.2.6 Hlaloša tšhwantšho le tirišo seretong se. (2)
- 6.2.7 Laetša tirišo ya sešura mothalothetong wa 10 o be o fe mohola wa sona. (2)
- 6.2.8 Ka dintlha TŠE PEDI hlatholla kgopolo yeo e rwelwego ke mothalotheto wa 14. (2)
- 6.2.9 Ahlaahla molaetša wa sereto se ka dintlha TŠE PEDI. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA D: 35
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70